

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 70 | 2016 | št. 1-2 (153) | str. 1-282

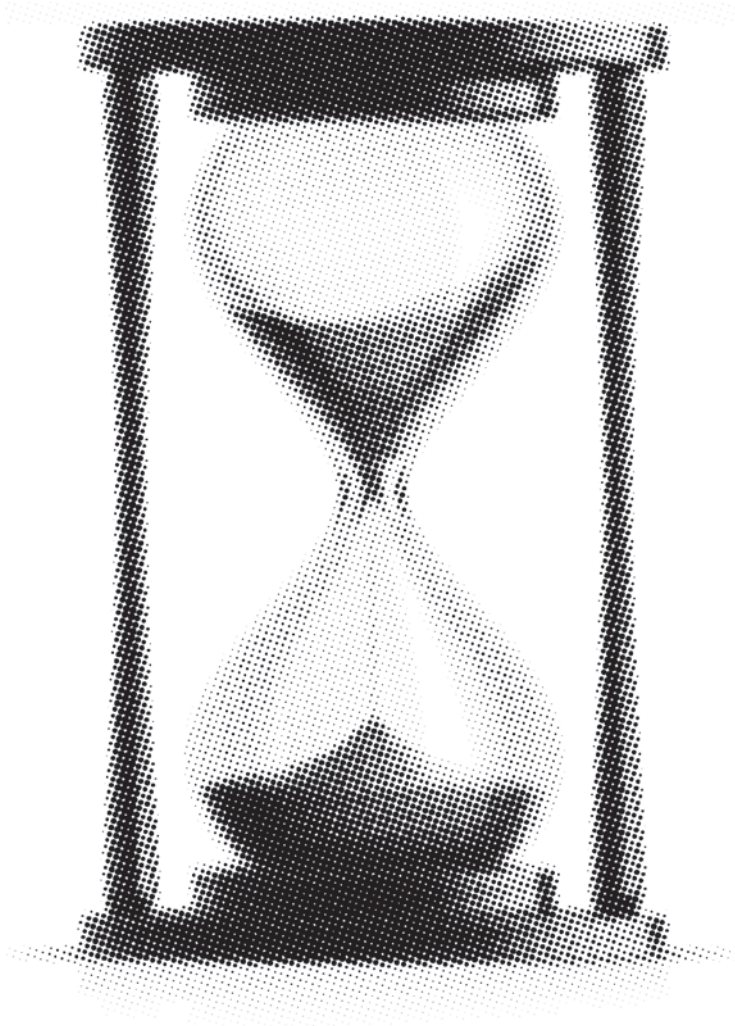

Peter Štih, *Konfrontacija, akulturacija in integracija na stičišču romanskega, germanskega in slovanskega sveta* • Jernej Kotar, *Listina cesarja Friderika III. o izboljšanju kranjskega deželnege grba iz leta 1463* • Oskar Habjanič, *Darvinizem na Slovenskem* • Goranka Kreačič, *Po sledih hrvaških pl. Sufflay Otruševskih v Sloveniji* • Jernej Mlekuž, *»Oblastva morajo korigirati spokornišstvo burno živeče aleksandrinke«*. Časopisne resnice o aleksandrinkah in aleksandrinstvu do prve svetovne vojne • Žiga Koncilija, *Vpliv vojnih razmer na žensko kriminaliteto – Sodni spisi Deželnege sodišča v Ljubljani (1914-1916)* • Filip Čuček, *K zgodovini češkoslovaško-jugoslovanskega koridorja (češko-slovenski zorni kot)*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 70 | 2016 | št. 1–2 (153) | str. 1–282

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Tina Bahovec (SI), dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI), dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR), dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI), dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 30. april 2016.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200, e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2016: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €, za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €. Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 € in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

Prelom: Nonparel, d.o.o., Medvode, maj 2016

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2016

Naklada: 1000 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International editorial Board: Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Charge), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 30th 2016.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2016): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Layout by: Nonparel, d.o.o., Medvode, May 2016

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2016

Print Run: 1000 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Peter **Štih**, Konfrontacija, akulturacija in integracija na stičišču romanskega, germanskega in slovanskega sveta8–66
Confrontation, Acculturation, and Integration at the Junction of the Romance, the Germanic and the Slavic World
- Jernej **Kotar**, Listina cesarja Friderika III. o izboljšanju kranjskega deželnega grba iz leta 146368–96
The Charter by Frederick III on the Improvement of the Carniolan Coat of Arms from 1463
- Oskar **Habjanič**, Darwinizem na Slovenskem98–126
Darwinism in Slovenia
- Goranka **Kreačič**, Po sledih hrvaških pl. Šufflay Otruševskih v Sloveniji128–161
Tracing Descendants of the Croatian Nobles Šufflay of Otruševci in Slovenia
- Jernej **Mlekuž**, »Oblastva morajo korigirati spokornišvo burno živeče aleksandrinke«. Časopisne resnice o aleksandrinhah in aleksandrinstvu do prve svetovne vojne162–185
“The Authorities Must Rectify the Repentance of an Aleksandrinka with a Wild Life”. Newspaper Truths on Aleksandrinka and Aleksandrinstvo before World War I
- Žiga **Koncilija**, Vpliv vojnih razmer na žensko kriminaliteto – Sodni spisi Deželnega sodišča v Ljubljani (1914-1916).....186–204
The Impact of War Circumstances on Women’s Criminality – Court Records of the Provincial Court in Ljubljana (1914-1916)
- Filip **Čuček**, K zgodovini češkoslovaško-jugoslovanskega koridorja (češko-slovenski zorni kot)206–225
On the History of the Czechoslovakian-Yugoslav Corridor (The Czech-Slovene Point of View)

Zapisi – Notes

Milan Dolgan, Publikacija o na Suhem bajerju leta 1915 ustreljenih žrtvah	228–236
A publication dealing with the victims of the 1915 killings at Suhi bajer	

Jubileji – Anniversaries

Profesor dr. Ignacij Voje – devetdesetletnik (Vasko Simoniti)	238–241
The Ninetieth Anniversary of Professor Ignacij Voje	
Osemdeset let akademika in zaslužnega profesorja dr. Jožeta Mlinariča (Tone Ravnikar)	242–244
The Eightieth Anniversary of the Academician and Emeritus Professor Jože Mlinarič	

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

5. konferenca European Information and Research Network on Parliamentary History »Parlamentarismuskritik und Antiparlamentarismus in Europa«, Berlin, 7.–8. maj 2015 (Jurij Perovšek)	246–252
--	---------

Ocene in poročila – Review and Reports

Luka Ilić, Theologian of Sin and Grace. The Process of Radicalization in the Theology of Matthias Flacius Illyricus (Lilijana Žnidaršič Golec)	254–258
Franz Herre, Marija Terezija – velika Habsburžanka (Jože Maček)	259–265
Ivana Lazarević, Vlasteoske kuće u gradu Dubrovniku 1817. Godine (Ignacij Voje)	266–268
Jure Gašparič, Izza parlamenta (Bojan Balkovec)	269–272
Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku LIII/1, 2 (Jože Maček)	273–277

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	278–281
Instructions for Authors	

Razprave

Filip Čuček

K zgodovini češkoslovaško-jugoslovanskega koridorja (češko-slovenski zorni kot)

ČUČEK Filip, dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1, filipc@inz.si

K zgodovini češkoslovaško-jugoslovanskega koridorja (češko-slovenski zorni kot)

Zgodovinski časopis, Ljubljana 70/2016 (153), št. 1-2, str. 206–225, cit. 78

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Na podlagi parcialnih študij ter arhivskih in časopisnih virov je avtor poskušal analizirati vznik ideje o češkoslovaško-jugoslovanskem koridorju pred prvo svetovno vojno, njen razvoj med njo kakor tudi njen konec na pariški mirovni konferenci. Zamisel o teritorialni povezavi obeh držav se je oblikovala med prvo svetovno vojno v glavah intelektualcev, med katerimi je imel pomembno vlogo češki profesor Tomáš G. Masaryk. Geneza tega projekta sicer ni najbolj jasna, ideja pa je najverjetneje nastala v okviru načrtov slovanske federacije (Karel Kramář). Koridor je bil načrtovan v zahodnem delu Transdanubije, potekal pa bi čez štiri ogrske upravne enote – komitate. Ideja je med vojno »zorela« na obeh straneh, dokler je ni pariška mirovna konferenca dokončno zavrnila.

Ključne besede: Avstro-Ogrska, Jugoslavija, Češkoslovaška, koridor, prva svetovna vojna, pariška mirovna konferenca

ČUČEK Filip, PhD, Research Associate, Institute of Contemporary History, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1, filipc@inz.si

On the History of the Czechoslovakian-Yugoslav Corridor (The Czech-Slovene Point of View)

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 70/2016 (153), No. 1-2, pp. 206–225, 78 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

Based on partial studies along with archival and newspaper sources, the author aimed to analyse the emergence (and fall) of the idea regarding the Czechoslovakian-Yugoslav corridor before and after World War I as well as at the Paris Peace Conference. The idea of a territorial connection between both countries was formed during World War I in the heads of intellectuals, one of whom was the Czech professor Tomáš G. Masaryk, who played an important role in the process. The genesis of this project remains vague, the idea was most probably formed in the scope of plans of the Slavic federation (Karel Kramář). The corridor was planned in the western part of Transdanubia, running along three Hungarian administrative units, i.e. counties. The idea had been “maturing” during the war on both sides until it was ultimately rejected by the Paris Peace Conference.

Key words: Austria-Hungary, Yugoslavia, Czechoslovakia, corridor, World War I, Paris Peace Conference

Uvod

Razpad Avstro-Ogrske (jeseni 1918) je številnim narodom, ki so živeli v tej večnacionalni državni tvorbi (v kateri nikakor niso uspeli najti ustrezne nacionalne rešitve, kar je v veliki meri prispevalo k njenemu koncu),¹ ponudil možnost, da so na ruševinah »rajinke« monarhije oblikovali nove države. Prva svetovna vojna se je tako končala, z njo pa je izginila tudi določena stabilnost v Srednji Evropi, ki jo je utelešal prav avstro-ogrski imperij.

Načrti glede preoblikovanja dvojne monarhije so seveda začeli nastajati že prej. Diplomatska dejavnost je o tem vprašanju stekla že med vojno, med slovanskimi politikami in intelektualci pa je imel precej pomembno vlogo češki profesor Tomáš G. Masaryk, ki se je hitro po začetku vojne odločil, da je treba Avstro-Ogrsko razbiti. Med svojo emigracijo je tako veliko energije namenil prav temu vprašanju, gotovo pa je največ dosegel po aprilu 1918, ko je pripotoval v Združene države Amerike in »lobiral« tudi pri ameriškem predsedniku Woodrowu Wilsonu. Če je antanta že leta 1916 razmišljala o razpadu Avstro-Ogrske in nastanku novih držav, je Wilson šele konec leta 1917 opustil svoja avstrofilska stališča, maja 1918 pa dokončno pristal na to, da je z Avstro-Ogrsko dejansko konec.²

Oblikovanje novih meja je bilo po koncu prve svetovne vojne zadeva evropske in svetovne (ameriške) diplomacije, ki je od začetka leta 1919 zasedala v Versaillesu in na novo urejala politično podobo (Srednje) Evrope. Med novonastalimi državami sta bili tudi Kraljevina SHS in Češkoslovaška. Veliko »preglavic« so vsekakor povzročale jugoslovanske meje. Zahodno mejo z Italijo je aprila 1915 predvidel že Londonski sporazum, dokončno pa jo je potrdila pariška mirovna konferenca. O severni meji z Avstrijo je odločal plebiscit. Na drugi strani je imela Češkoslovaška nekoliko »lažje« delo pri svojih ozemeljskih zahtevah, saj jo je antanta priznala kot del zavezniške koalicije. Ne glede na to, da češka politika ni nasprotovala italijanski priključitvi Zgornjega in dela Srednjega Jadrana z zaledjem iz povsem pragmatičnih razlogov, sta obe državi na mirovni konferenci načrtovali tudi skupni projekt, koridor, ki bi potekal čez madžarsko ozemlje in povezoval obe državi.³

¹ Prim. Zwitter, Nacionalni problemi.

² Več o tem Lipušček, Masaryk-Wilson, str. 381–401; prim. Klabjan, Oblikovanje, str. 278–284; Soubigou, Tomáš Garrigue Masaryk, str. 203–212.

³ Lipušček, Masaryk-Wilson, str. 402–411.

Prvi načrti teritorialne povezave

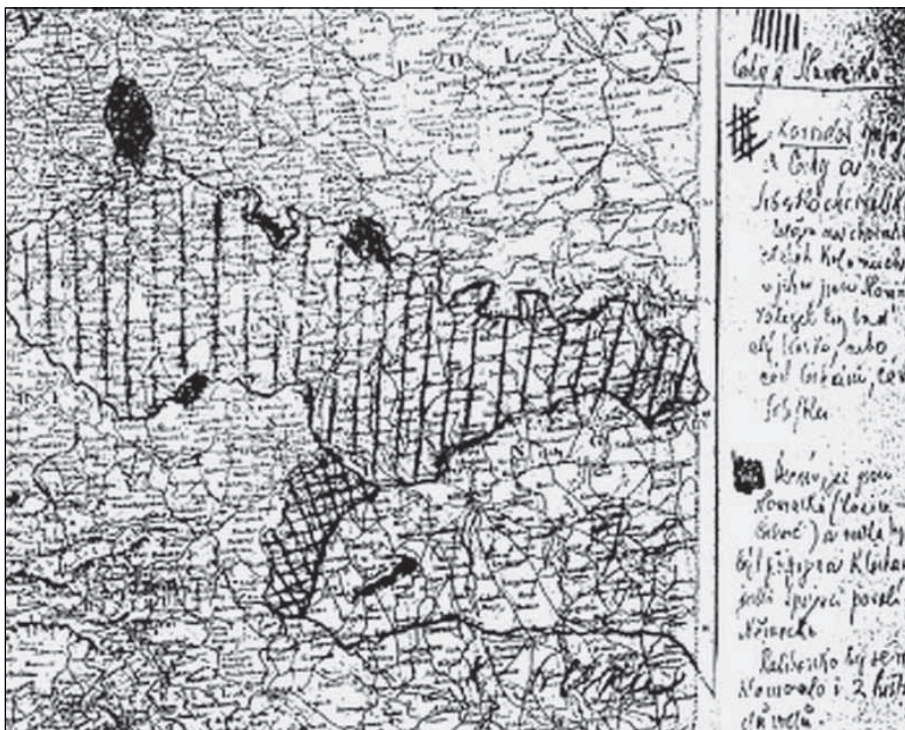
Zamisel o koridorju ni nastala šele ob koncu vojne, pač pa že pred njo. Geneza tega projekta sicer ni najbolj jasna, ideja pa se je najverjetneje porodila v tajnih pogovorih Karla Kramářa, vodje mladočehov, z ruskim časnikarjem, dopisnikom lista *Novoe vremja* na Dunaju, in poverjenikom ruskega zunanjega ministrstva

Slika 1: Kramářov načrt slovanske federacije iz leta 1914.⁴

⁴ Bekić, Die Entstehung, priloga 2.

Vsevolodom Svatkovskim v zvezi s Kramářovimi načrti slovanske federacije.⁵ To idejo je hitro prevzel Masaryk in njegov krog (sam torej ni bil avtor tega projekta),⁶ ki je na skico bodoče Češkoslovaške iz leta 1914 dodal tudi koridor.⁷ Še preden je konec leta 1914 odšel v emigracijo, se je o tem že pogovarjal z nekaterimi južnoslovanskimi (habsburškimi) politiki. Z vodjo hrvaškega dela Hrvaško-srbske koalicije Ivanom Lorkovićem sta govorila o razpadu Avstro-Ogrske in možnosti koridorske povezave med (habsburškimi) južnimi Slovani, Čehi in Slovaki, o tej temi pa je najbrž tekla beseda tudi na srečanju s slovenskim novinarjem in politikom Albertom Kramerjem, s katerim sta obravnavala jugoslovanske težnje Slovencev.⁸

Slika 2: Masarykov načrt Češkoslovaške (z vrisanim koridorjem), ki ga je konec leta 1914 odnesel s seboj v emigracijo.⁹

(S habsburškimi južnoslovanskimi politiki, predvsem člani Jugoslovanskega odbora, je imel korespondenco tudi po svojem odhodu v Italijo¹⁰ – Hinko Hinković, Franjo

⁵ Ideje glede povezave zahodnih in južnih Slovanov segajo sicer že v čas Slovanskega kongresa v Pragi leta 1848, o nujnosti povezave bodoče češke države z Jadranom pa je na prelomu stoletja razmišljal mladočeški politik Alois Rašín. Suppan, *Jugoslawien und Österreich*, str. 563.

⁶ Prim. Vranješ-Šoljan, T. G. Masaryk, str. 219.

⁷ Krejčí, *Geopolitics*, str. 234–235.

⁸ Klabjan, *Oblikovanje*, str. 280–282.

⁹ Krejčí, *Geopolitics*, str. 234.

¹⁰ Masaryk, *Svetovna revolucija*, str. 59–60, 231.

Potočnjak, Nikola Stojanović, Bogumil Vošnjak.¹¹) Koridor je bil sprva zamišljen kot vezni člen severozahodnih in južnih Slovanov (Poljakov, Čehoslovakov in Jugoslovancev) pri Masarykovih načrtih glede preoblikovanja Srednje Evrope (s podporo Rusije).¹²

Razvoj koridorske zveze med vojno

Za razliko od prvih načrtov je Masaryk že leta 1915 računal na združitev (habsburških) južnih Slovanov s Srbijo, pri čemer je slednji dajal »piemontsko« vlogo.¹³ V tem kontekstu si je tudi zamislil nekakšen »*cordon sanitaire*« oziroma slovanski blok novih držav, ki bi ločil naravne antislovanske zaveznike Nemce in Madžare ter oslabil nemški pritisk proti vzhodu (še sploh potem, ko je nemški pastor in državni poslanec Friedrich Naumann objavil svojo knjigo *Mitteleuropa*, v kateri je razvil idejo nemške hegemonije v Srednji Evropi).¹⁴ Z načrtom je aprila 1915 (v memorandumu *Independent Bohemia*, ki ga je pripravil ob pomoči R. W. Seton-Watsona)¹⁵ seznanil člane britanske vlade, predvsem pa *Foreign Office* in ministra Richarda Greya.¹⁶ Februarja 1916 je v memorandumu, ki ga je predložil francoski vladi, omenil koridorsko rešitev, ki naj bi »popravila« razdelitev »Čehoslovakov in Jugoslovancev« (vzrok je videl v madžarski invaziji v 9. stol.), dopuščal pa je celo možnost odstranitve Madžarov z ozemlja koridorja.¹⁷ Leta 1916 je Masaryk začel »lobirati« tudi v Združenih državah Amerike, ko je »na naslov« češke in slovaške emigracije poslal zemljevid, na katerem je bil vrisan tudi koridor. Prav gotovo je bil z načrtom koridorja v nadaljevanju seznanjen tudi Wilson, saj je ameriška *Inquiry* (komisija uglednih profesorjev z različnih univerz, ki je pripravljala analize in dokumente za člane ameriške delegacije na mirovni konferenci) o njem napravila obsežno študijo.¹⁸

Tudi med drugimi češkimi in jugoslovanskimi politikami (med slednjimi je bil sicer precej zadržan predsednik Jugoslovanskega odbora Ante Trumbić, ki je menil, da koridor ruši nacionalni princip in da ga bodo tako Nemci kot Madžari vedno znova uporabili kot kamen spotike)¹⁹ je ideja o koridorju (ki bi prometno-gospodarsko povezal Češkoslovaško in Jugoslavijo, omogočil nadaljnjo zvezo s

¹¹ Prim. Šesták, Voráček (eds.), *Evropa*, str. 294.

¹² Prim. Masaryk, *Válka a revoluce*, str. 93, 190; isti: *L'Unité Yougoslave*.

¹³ Hladký, *Masarykovy problémy*, str. 295.

¹⁴ Bekić, *Die Entstehung*, str. 36, 64; prim. Pichlík, T. G. Masaryk, str. 43–49; Samson, T. G. M., str. 50–55.

¹⁵ Bekić, *Die Entstehung*, str. 63–64. Britanski politični aktivist in zgodovinar Robert William Seton-Watson je (skupaj z Masarykom in urednikom zunanje-politične redakcije londonskega *The Times* Henry Wickham Steedom) odigral pri razpadu Avstro-Ogrske, posebej pa pri oblikovanju Češkoslovaške in Jugoslavije, pomembno vlogo (v Londonu so med leti 1916–1920 izdajali tedensko publikacijo *The New Europe*). Prim. Hanak, *The New Europe*, str. 369–399; prim. tudi Seton-Watson and the Yugoslavs.

¹⁶ Seton-Watson, *Masaryk*, str. 129–130.

¹⁷ Krejčí, *Geopolitics*, str. 232–36.

¹⁸ Lipušček, *Masaryk-Wilson*, str. 411.

¹⁹ Bekić, *Die Entstehung*, str. 66–67.

Poljsko, izgradnjo tržaškega in reškega pristanišča in preprečil nemško-madžarsko nadvlado v Srednji Evropi)²⁰ »zorela« vse do konca vojne, ko je zamisel postala precej »popularna« (češka politika je imela pri tem »projektu« sicer vodilno vlogo). Leta 1916 je teritorialno zvezo bodoče jugoslovanske in češkoslovaške države v svojem listu *Jugoslavija* (ki je izhajal v Petrogradu) predvidel publicist Ferdinand Lev Tuma.²¹ Na češki strani je Masarykov učenec Edvard Beneš, ki je konec leta 1915 emigriral, se nastanil v Parizu²² in postal generalni sekretar češkega Narodnega sveta, decembra 1916 v francoščini izdal tekst pod naslovom *Détruisez l'Autriche-Hongrie*. V njem se je zavzel za poljsko-češkoslovaško-jugoslovanski branik pred nemštvom, ki ga je »naslonil« na bodočo zaveznico Francijo.²³

Na Slovanskih dnevih, ki so sredi avgusta 1918 potekali v Ljubljani (v okviru katerih je bil konstituiran tudi Narodni svet za Slovenijo), so udeleženci (češki, poljski, hrvaški in slovenski politiki) med drugim razpravljali o sodelovanju držav, ki se bodo formirale na ruševinah stare Avstrije. V referatu z naslovom *Državno-pravna zveza med češkoslovaško-poljsko in jugoslovansko državo* je avtor teksta (najverjetneje Ivan Hribar)²⁴ med drugim zapisal, da morajo samostojne Poljska, Češkoslovaška in Jugoslavija svetu dokazati, da hočejo postati element reda in miru. Zato naj med seboj sklenejo federacijo, predvsem pa naj bodo »vse tri države v teritorialni sovislosti. Na prvi pogled se to zdi težavno, če ne celo nemogoče.

Natančneje uvažanje razmer pa pokaže, da so zapreke le navidezne. Češkoslovaška in poljska država imeli bosta itak dokaj dolgo skupno mejo. Šlo bode torej le še za teritorialno zvezo z Jugoslavijo. Celotna madžarska uradna statistika, ki je, kar se ljudskega štetja tiče, Slovanom skrajno krivična, priča da je od Donave do Mure ozemlje na več kilometrov širokem pasu poseljeno s slovanskimi prebivalci. /.../ To ozemlje torej bodi naravni koridor, ki naj spaja Jugoslavijo s Češkoslovaško in po njej s Poljsko. Za bodočo našo trodržavno zvezo postavimo si naslednje točke: obrambno zvezo, enotno carino, enotno železniško politiko, skupen sistem vodnih poti, enoten denarni kov, enotne mere, poštno konvencijo, enotno zakonodajo (zlasti glede varstva delavcev, trgovskega in patentnega prava, bank, zadružništva, prometa, skupno razsodišče za sporna vprašanja).«²⁵ Tudi časopisje je pozdravilo načrtovano slovansko zvezo. »Med zastopniki češkega, poljskega in jugoslovanskega naroda so se vršila uspešna pogajanja o ustanovitvi in izpopolnitvi slovanske zveze. Ljubljanske konference pomenijo odločilen preobrat v politiki slovanskih narodov naše monarhije. Slovanska zveza je viden rezultat onih stremeljenj, ki hočejo doseči enotno politiko avstro - ogrskih slovanskih narodov.«²⁶

²⁰ Prim. Vranješ-Šoljan, Pitanje, str. 77; Suppan, Jugoslawien und Österreich, str. 564.

²¹ Keršič-Svetel, Češko-slovenski stiki, str. 239. Tuma je kot ekonomist (strokovnjak iz zavarovalništva) med vojno delal v Petrogradu pri podružnici danske zavarovalne družbe Salamandra. Tuma, Ferdinand Lev (1883–1961) - Slovenska biografija, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi732523/>; pridobljeno 25. 11. 2014.

²² Prim. Beneš, Práce a zápasy, str. 34–39.

²³ Bekić, Die Entstehung, str. 66–67.

²⁴ Šorn, Slovensko gospodarstvo, str. 43.

²⁵ Keršič-Svetel, Češko-slovenski stiki, str. 234–235.

²⁶ Slovenski narod, 21. 8. 1918.

Ko je cesar Karel 16. oktobra 1918 »svojim narodom« ponudil idejo federalne Avstrije, je bilo za kaj takega seveda že prepozno. Tri dni kasneje je zagrebški Narodni svet sprejel deklaracijo, s katero je (sicer neformalno) pretrgal vezi z Avstrijo. Deklaracija je (na predlog Stjepana Radića) vsebovala tudi točko o teritorialni povezavi Jugoslavije (Države SHS) s Češkoslovaško.²⁸ Podobne misli so vladale tudi med peščico slovanskih poslancev, ki so se tedaj še zadrževali na Dunaju. Štirje poslanci Jugoslovanskega kluba (Matko Laginja, Božo Vuketić, Josip Pogačnik in Vladimir Ravnihar) so se konec oktobra še zadnjič srečali s češkimi poslanci. Pogovarjali so se predvsem o bodočem medsebojnem razmerju med Jugoslavijo (Državo SHS) in Češkoslovaško ter med drugim (Trst in Reka naj bi bili svobodni luki tudi za Češkoslovaško) sprejeli sklep, da naj se obe državi najtesneje povežeta med seboj (kot zvezni državi), se pravi, da bi se prek Ogrske ustvarila skupna meja (in ne zgolj koridor).²⁹ Po nastanku Države SHS (29. oktobra 1918) pa je Stjepan Radić (skupaj z delegatom srbskega Vrhovnega poveljstva v Zagrebu, podpolkovnikom Dušanom Simovićem) razmišljal celo o vojaški zasedbi koridorja (češka brigada, ki se je vračala domov, bi zasedla severni del, medtem ko bi čete Narodnega sveta zasedle južni del koridorja), a je zagrebški Narodni svet to idejo zavrnil.³⁰

Toda zaradi italijanske prodora do Logatca (novembra 1918) se je situacija precej zapletla. Prvega decembra je slovensko-hrvaška politika vstopila v novo politično ureditev (Kraljevino SHS – ta je sicer dobila pravne »temelje« že s krfsko deklaracijo julija 1917). »Habsburška« Jugoslavija je bila preteklost, s tem pa je tudi koridor postal zadeva nove (in močnejše) države. Slovensko-hrvaška politika je v novi konstelaciji iskala podporo tudi pri Masaryku. Tako sta sredi decembra 1918 v Prago odpotovala predstavnika Narodnega sveta za Slovenijo in Istro Franjo Novljan in Dragotin Lončar, da bi češkoslovaški predsednik pri svojih vplivnih prijateljih (predvsem pri ameriškem predsedniku Wilsonu) posredoval za jugoslovanske interese. Z Masarykom sta med drugim želela govoriti tudi o koridorju, saj ju je zanimalo njegovo stališče.³¹ V zvezi s koridorjem so konec leta 1918 v Pragi »lobirali« tudi drugi južnoslovanski politiki (še posebej Stjepan Radić),³² Masaryk pa se je o tej temi gotovo pogovarjal tudi z najvišjimi beograjskimi krogi. Slovenska javnost je vsekakor podpirala koridorsko povezavo³³ (še sploh po italijanski zasedbi Primorske in ob dejstvu, da je Trst za Jugoslavijo najverjetneje izgubljen). Toda ozemlje, prek katerega naj bi tekla ozemeljska povezava, sta imeli »v načrtu« tudi Avstrija in Madžarska. »Baje so se že v toliko zjediniili, da se ustvarijo iz vseh

²⁸ Archiv MZV, II/6, Politické zprávy, Jugoslavie, Záhřeb 1918–1919, Čsl. konsulát, Memorandum o teritoriálním spojení Jihoslovanského statu s Československou republikou, 4. 12. 1918 (avtor memoranduma je najverjetneje prav Stjepan Radić).

²⁹ Cvirn, Melik, Nečak (ur.), Mojega življenja pot, str. 132–133.

³⁰ Vranješ-Šoljan, Pitanje, str. 77–78; prim. Archiv MZV, II/6, Politické zprávy, Jugoslavie, Záhřeb 1918–1919, Čsl. konsulát, Memorandum o teritoriálním spojení Jihoslovanského statu s Československou republikou, 4. 12. 1918.

³¹ Klabjan, Oblikovanje, str. 287–288.

³² Vranješ-Šoljan, Pitanje, str. 77–78.

³³ Npr. Slovenec, 18. 12. 1918.

nemških naselbin v teh komitatih nova upravna okrožja, v katerih bi bila vsa uprava v nemških rokah in v katerih bi veljal kot uradni in učni jezik nemščina. Vendar pa bi ta upravna okrožja pripadala tudi v bodoče madžarski republiki. Znano je, da v teh okrajih živi mnogo slovanskega prebivalstva, za katerega pa se nemška in madžarska gospoda čisto nič ne briga. Ker pa o bodoči usodi teh pokrajin ne bodo odločevali ne Nemci, ne Madžari, se lahko prigodi, da te pokrajine ne bodo pripadle niti enim, niti drugim, marveč da bodo tvorile koridor, ki ima vezati Češko in Poljsko z Jugoslavijo.«³⁴

Na drugi strani je Italija vztrajala pri londonskem paktu in zahtevala zase Trst, Istro in Dalmacijo. Italijanska vlada je tudi odklonila Masarykov predlog, da naj bi Trst postal mednarodno svobodno pristanišče. »Spor med Italijani in Jugoslavlani se je v zadnjem času tako poostril, da se je bati, da pride do resnih spopadov. Zato je baje ententa odredila, da naj ameriške čete posredujejo med obema prepirajočima se strankama.« Glavno podporo je Jugoslavija dobila v Franciji, ki je podpirala predvsem koridorsko povezavo. »Spričo velikih izprememb, ki so posledica zmage, ima Francija samo jedno željo, da ostanejo vsi narodi, ki so bili združeni v trpljenju in borbi, še nadalje združeni v svrhu, da zagotove mir. Pred Nemčijo, ki ne bo prenehala ogrožati mir in pred Madžari, ki bodo vedno pripravljeni, da služijo Nemcem, morajo vse narodnosti, osvobojene nemškega in madžarskega jarma, ostati solidarne. Toda solidarnost njihovih interesov se mora izvesti na ta način, da se stikajo njihova ozemlja in naj je to prav ali ne nemškemu državnemu svetu na Dunaju, ki je že odločilo, da anektira štiri ogrske okraje, da s tem prepreči spoj in zvezo jugoslovanske države s češko republiko.«³⁵

Masaryk pa je moral zaradi dobrih odnosov med Italijo in Češkoslovaško ravnati skrajno previdno. Glede zavezništva s Čehi je slovenska javnost sicer gojila velike upe, toda zaradi mednarodnih interesov slovenski (oziroma jugoslovanski) situaciji (nasproti italijanskim aspiracijam) ni mogel postaviti prevelike teže. V ospredju češkoslovaško-jugoslovanskih odnosov je bilo gotovo vprašanje londonskega pakta in oblikovanje novih meja, toda Čehi so dajali prednost italijanskim interesom.³⁶ (V knjigi *Nova Evropa*, ki je izšla leta 1918 v Angliji, je Masaryk že zavzel mnogo bolj zadržano stališče tudi do koridorja,³⁷ v *Svetovni revoluciji* pa je zapisal, da v idejo koridorske povezave sploh ni verjel.³⁸) Za Čeha je bila znotraj italijansko-jugoslovanskih sporov pomembna predvsem njihova povezava z Jadranom, tu pa so se češkoslovaški interesi hitro križali s slovenskimi (oziroma z jugoslovanskimi).³⁹

³⁴ Slovenski narod, 19. 12. 1918.

³⁵ Slovenski narod, 20. 12. 1918.

³⁶ Prim. Klabjan, Oblikovanje, str. 285.

³⁷ Masaryk, *Nová Evropa*, str. 153–154.

³⁸ Masaryk, *Svetovna revolucija*, str. 32–33.

³⁹ Prim. Keršič-Svetel, Češko-slovenski stiki, str. 236–237.

Na pariški mirovni konferenci

Januarja 1919 se je v predmestju Pariza začela mirovna konferenca,⁴⁰ ki je morala povsem prenoviti (srednje)evropski prostor. Glavno besedo so imele Združene države Amerike, Velika Britanija, Francija in Italija, ki pa niso imele enakih stališč in ciljev. Italija v očeh Wilsona ni bila priljubljena, saj je imela velike ozemelske zahteve. ZDA so se opirale na Wilsonove točke in se zavzemale za Ligo narodov. Velika Britanija je želela doseči ravnotežje sil v Evropi, Francija pa si je želela oslABLJENO Nemčijo (Rusija, ki je bila sredi državljanske vojne, je bila izključena iz pogajanj). V tem ozračju so bile zahteve »malih« narodov (v kolikor niso ustrezale politiki velikih štirih) potisnjene na stranski tir. Ena izmed takšnih aspiracij je bila tudi vzpostavitev češkoslovaško-jugoslovanskega koridorja, ki je bil med željami češkoslovaške in jugoslovanske strani, potem ko je zaradi poljsko-češkega spora padel v vodo Masarykov »*cordon sanitaire*«.⁴¹

Slovenski tisk je začetek konference pospremil z obširnimi dopisom glede načrtovanega koridorja, češ da je treba ločiti »naše stare in vsemu omikanemu svetu znane 'prijatelje' Nemce in Madžare, da bi nas ne začeli enkrat spet objemati, kot pred stoletji. Potrebna nam je zveza s Čehoslovaki, o tem je prepričan vsak Slovan. /.../ Kako naj bi šla torej meja Jugoslavije, da bi naši bratje, doslej popolnoma pozabljeni, ne bili povsem izgubljeni tudi v prihodnosti? /.../ Na Štajerskem od potoka Dobre po potoku do izliva v Rabo; po Rabi do izliva Labnice, nato po avstrijski meji do brucka; do Požuna nato stara meja, le da bi Avstriji pripojili povsem nemško vas Edelstahl. Meja z Madžarsko naj bi potekala tako, da bi Jugoslavija dobila vse do Javrina (Győr), da bi bila meja vse do izliva v Donavo Raba, do Požuna pa bi šla meja po Donavi.«⁴²

Kljub temu da se Masaryk konference ni udeležil, je pozorno spremljal delovanje češkoslovaške delegacije, ki sta jo vodila ministrski predsednik Karel Kramář in zunanji minister Edvard Beneš. Ob jugoslovansko-italijanskih sporih, ki so precej zaznamovali konferenco, se je češkoslovaška delegacija precej dobro »založila« z vsemi potrebnimi podatki, med katerimi seveda niso manjkali niti podatki o koridorju. Beneš je 15. januarja naročil pripraviti natančen zemljevid ozemlja, po katerem naj bi tekla koridor med Češkoslovaško in Kraljevino SHS.

Od svojih sodelavcev (podpolkovnik Rudolf Kalhous, statistik in demograf Antonín Boháč, geograf Viktor Dvorský in profesor za vodogradnje na tehnični visoki šoli v Brnu Antonín Smrček)⁴³ je med drugim zahteval strateško analizo, podatke o etnografskem sestavu prebivalstva, podrobne statistike o gospodarskem stanju in o možnostih železniških povezav med Bratislavo, Trstom in Reko.⁴⁴ (Gospodarski vidik koridorja je sicer podrobno razdelal že vladni izvedenec (in eden od glavnih

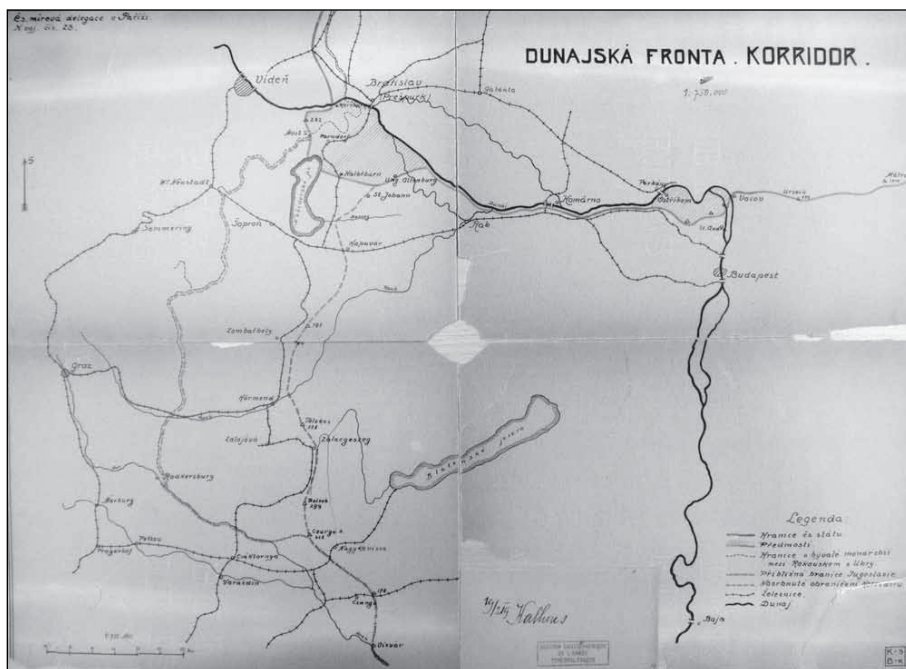
⁴⁰ O konferenci glej več MacMillan, *Mirotvorci*.

⁴¹ Bekić, *Die Entstehung*, str. 48.

⁴² Keršič-Svetel, *Češko-slovenski stiki*, str. 239 (Slovenec, 4. 1. 1919).

⁴³ Prav tam, *Československá mírová delegace v Paříži*.

⁴⁴ Klabjan, *Oblikovanje*, str. 285.

Slika 4: Českoslovaški načrt koridorja na konferenci.⁴⁵

praških akterjev »akcije« za koridor)⁴⁶ Odon Pára (pred vojno eden od vidnejših predstavnikov češke kolonije in funkcionar Južne železnice v Trstu),⁴⁷ ki je na prvo mesto postavil neposredni dostop do Jadranskega morja in koristi, ki bi jih s tem imela Českoslovaška; poseben poudarek je namenil dobrim železniškim povezavam, ki bi Českoslovaški zagotovile osrednji gospodarski položaj v Evropi, na drugi strani bi bil koridor (ob grozeči izgubi velikega dela severnega Jadrana) tudi nujen sestavni del nove južnoslovanske države.⁴⁸ S tem materialom so v pričakovanju ozemeljske povezave med dvema novima državama »nastopili« 18. januarja na konferenci.

Koridor je bil sicer načrtovan v zahodnem delu Transdanubije, potekal pa bi čez štiri ogrske upravne enote – komitate (Moson, Sopron, Vas in Zala), ki so bili nacionalno mešani. Severna in južna »meja« koridorja sta bili jasni (na severu Donava, na jugu Prekmurje in Medžimurje). Tudi zahodna meja bi potekala po stari avstro-ogrski meji, na vzhodu pa bi meja z Madžarsko sekala omenjene komitate.⁴⁹

⁴⁵ Archiv MZV, II/5, Pařížský archiv, kniha č. 54, Mírová konference v Paříži, Různé: Věci hospodářské, kulturní, sociální, politické, vojenské, Korridor, 5199–5234.

⁴⁶ Prim. Jutro, 14. 7. 1937.

⁴⁷ Prim. Slovenski narod, 10. 12. 1919.

⁴⁸ Prim. Klabjan, Razdelitev, str. 304–305; Keršič-Svetel, Česko-slovenski stiki, str. 239.

⁴⁹ Vsi štirje komitati so po popisu leta 1910 skupaj šteli ca. 1.280.000 prebivalcev in merili dobrih 16.700 km². Liste der historischen Komitate Ungarns - Wikipedia, https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_historischen_Komitate_Ungarns; Klimothea :: Köuml;nyvtáur, http://kt.lib.pt.e.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06042201/0_0_3_pg_22.html; pridobljeno 13. 10. 2014.

Masaryk in Beneš sta za razliko od Kramáňa, ki je v svojih načrtih koridor prepuščal južnim Slovanom, predvidela njegovo teritorialno delitev. Kakorkoli, po češkem načrtu, ki je bil predstavljen na konferenci, bi koridor meril 9.487 km² s 780.958 prebivalci (od tega 304.740 Madžarov, 255.179 Nemcev, 141.860 Srbohrvatov, 72.400 Slovencev (s Prekmurjem) in 2.642 Čehoslovakov).⁵⁰ Na drugi strani sta na jugoslovanski strani izdelala načrt za koridor Jovan Cvijić, profesor geografije na beograjski filozofski fakulteti, in Josip Lakatoš, novinar, publicist in urednik (sicer član podsekcije etnografske sekcije za slovensko-nemško mejo, za Prekmurje in koridor delegacije Kraljevine SHS v Parizu).⁵¹ Lakatoš je na začetku leta 1919 izdal še knjigo *Jugoslavija u svjetlu statistike*, v kateri je (poleg Trsta in Baranje) zagovarjal idejo koridorja. Koncept koridorja je izdelal tudi francoski zdravnik in antropolog Arthur Chervin⁵² (svojo zamisel je prvič predstavil že leta 1915 v knjigi *L'Autriche et le Hongrie de demain*, kjer je menil, da bi bila slovanska povezava zahod-jug (prek koridorja med Čehoslovaško in Jugoslavijo) največja garancija za evropski mir; za ločitev Nemcev in Madžarov ter za vzpostavitev nekakšnega slovanskega koridorja se je v svojem delu *La guerre* (1915) zavzel še pariški slavist in zgodovinar Ernest Denis).⁵³ Če je bila severna, zahodna in južna meja koridorja neproblematična, pa so se koncepti v svojem obsegu razlikovali na vzhodni meji. Še največji kos ozemlja na vzhod je koridorju namenil Chervin, najbolj na zahod pa je šla Lakatoševa zamisel (po kateri bi bilo v koridorju najmanj madžarskega prebivalstva). Po njegovi ideji bi imelo slovansko prebivalstvo v koridorju izmed vseh predlogov največji delež (od dobrih 320.000 prebivalcev 68.214 – 21 % Madžarov, 148.168 – 46 % Nemcev in 104.374 – 33 % Slovanov – večinoma Hrvatov in Slovencev).⁵⁴

Glavni namen koridorja je bil ločiti Nemce in Madžare, s čimer bi bila onemogočena morebitna obnova Avstro-Ogrske, na drugi strani pa bi se s tem manevrom združili severozahodni in južni Slovani. To pa nikakor ni bila lahka naloga, saj da »se bosta Nemčija in Madžarska opirali temu, da bi lahko še nadalje ločili severne in južne Slovane in delovali tudi proti ententi mnogo lažje.« Kljub temu časopisje (še posebej češko) sredi januarja ni videlo nobenih ovir na poti h koridorski povezavi srednjeevropskih in balkanskih Slovanov. »Češka republika potrebuje to pot iz nujnih gospodarskih ozirov, da je pot do Adrije tem trdnjeje zagotovljena. Tudi je potreben tak slovanski zid proti valovom pangermanizma, ki bo še vedno močan dovolj, da bo delal evropske spore. Radi tega je ta koridor toliko, kot gotova stvar.

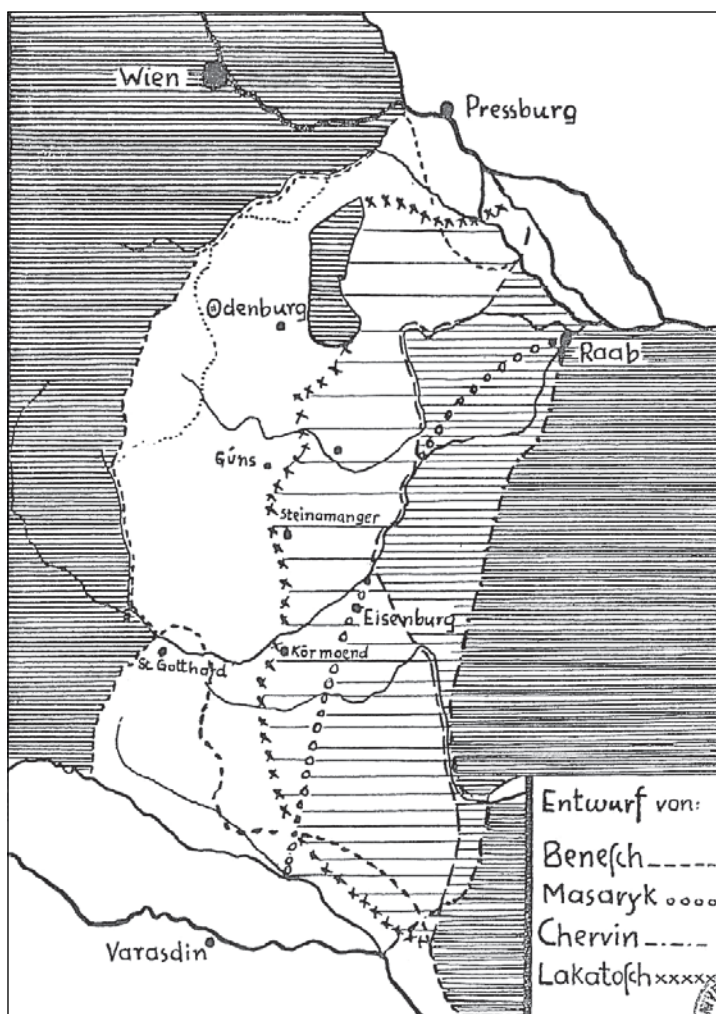
⁵⁰ Archiv MZV, II/5, Pařížský archiv, kniha č. 54, Mírová konference v Paříži, Různé: Věci hospodářské, kulturní, sociální, politické, vojenské, Korridor, 5199–5234, Československá mírová delegace v Paříži, 5201 (Návrh koridoru).

⁵¹ Bekić, *Die Entstehung*, str. 47–49, 108. Bekić sicer napačno navaja, da je bil Lakatoš statistik zagrebške univerze; v tem kontekstu glej Stanojević (ur.), *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, str. 597.

⁵² Prim. Chervin, *De Prague a l'Adriatique*.

⁵³ Slovenski narod, 31. 5. 1919.

⁵⁴ Lakatoš, *Jugoslavija*, str. 3.

Slika 5: Več možnih rešitev.⁵⁵

Nemci in Madžari so prehudo grešili proti splošnemu miru in kulturi, da nam bi se bilo treba bati, da nas bodo vadi teh prikrajšali le za eno željo. Seveda bo 100.000 Nemcev v češkoslovaški državi več, a to nič ne de. Kraji so tako jezikovno mešani, da se meja ne da natančno potegniti. Ententini možje so že zdavnaj pritrdili važnosti toga vprašanja in bodo stali na tem, ko pride do besede.«⁵⁶ Slovensko in češkoslovaško časopisje je že ustvarjalo vtis, da se bo v kratkem uresničil koridor, »širok 100 km, dolg pa 200 km« s približno 400.000 prebivalci.⁵⁷

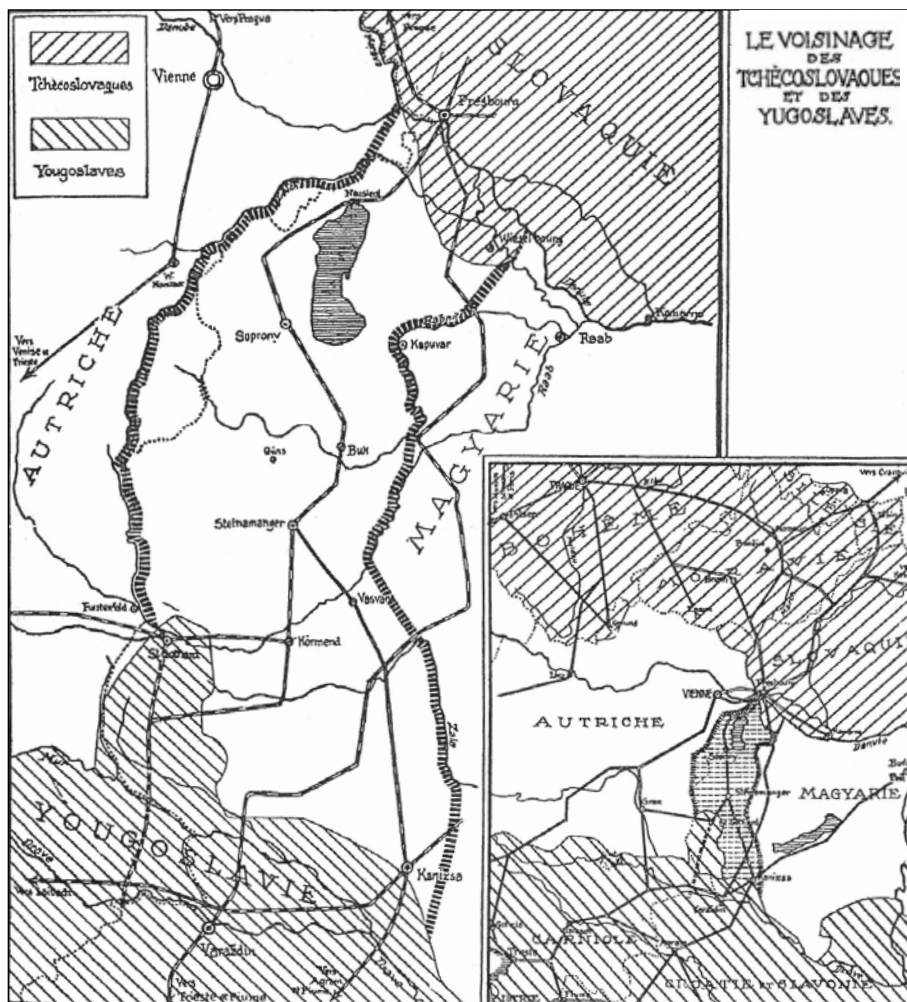
Tudi jugoslovanska politika je pred »zaslišanji« na konferenci delovala dokaj optimistično. Jugoslovanski minister za narodno gospodarstvo dr. Franjo Jankovič je v pogovoru z urednikom praških *Národních listov* med drugim dejal, »da bomo

⁵⁵ Bekić, Die Entschung, priloga 14.

⁵⁶ Slovenec, 21. 1. 1919.

⁵⁷ Slovenski narod, 20. 1. 1919.

Jugoslovani z vsemi silami delovali za to, da bomo s češko-slovaško republiko direktno zvezani potom koridorja, ki bo dal Čehom priliko, da pridejo preko našega ozemlja do jugoslovanskih pristanišč Reke in Trsta. Radi tega Jugoslovani upamo, da bodo Čehi vsled velikega gospodarskega interesa in razven tega iz moralnih, slovanskih in političnih motivov podpirali naše pravične zahteve in še bolj naše narodno pravo ter delovali na to, da nam mirovna konferenca prizna Trst in Reko.»⁵⁸

Slika 6: Priloga k memorandumu št. 2.⁵⁹

Na začetku februarja je Beneš pred »Svetom desetih« v memorandumu (št. 2) predstavil češkoslovaške ozemeljske zahteve (ki jih je nato prevzela komisija za češkoslovaške zadeve). Memorandum je v 5. točki predvidel ločitev Nemcev in Madžarov, neposredno sosodstvo Češkoslovaške z južnimi Slovani, vse to pa

⁵⁸ Slovenski narod, 4. 2. 1919; Slovenec, 5. 2. 1919.

⁵⁹ Bekić, Die Entstehung, priloga 8.

postavil v kontekst evropskega problema.⁶⁰ Pomemben dejavnik pri oblikovanju koridorja je bil tudi dostop Češkoslovaške do Jadranskega morja. Tako je bila v memorandumu, ki ga je češka stran pripravila 13. februarja,⁶¹ jasno definirana (gospodarska) povezava med Čehoslovaki in Jadranom. V češkoslovaških načrtih je bila povezava Prage in Bratislave s Trstom in Reko, to pa so želeli doseči prek koridorja, ki bi (sosedsko) povezoval Češkoslovaško in Kraljevino SHS. Spadal bi lahko pod Češkoslovaško, Jugoslavijo, ali pa bi bil internacionaliziran.⁶² Na drugi strani je tudi jugoslovanska podsekcija februarja začela pripravljati gradivo. Zasedanja so potekala v hotelu Campbell na Avenue de Friedland v Parizu. Podsekcija se je pod predsedstvom dr. Nika Zupaniča, sicer tehničnega delegata na konferenci, prvič sestala 18. februarja (v »zasedbi« so bili še dr. Fran Kovačič, ing. Janko Mačkovšek, dr. Matija Slavič in Josip Lakatoš, ki je bil zadolžen za koridor). O koridorju so prvič govorili 1. marca (3. seja), Lakatoš pa je dobil nalog za izdelavo elaborata 4. marca (5. seja). Ker pa je Lakatoš predčasno odšel domov, je referat o koridorju prevzel prof. Slavič za primer, če bi prišlo vprašanje o koridorju na dnevni red.⁶³

Toda razvoj dogodkov je medtem že krenil v neželeno smer. Ko je na začetku januarja 1919 z Masarykom govoril Josip Ferfolja, predstavnik slovenskega Narodnega sveta, mu je češkoslovaški predsednik (ki je vedel, da bo Trst pripadel Italiji kot vojni plen) dejal, naj se Jugoslovani raje borijo za Dalmacijo, ne pa za Trst. Zavedal se je, da ima Italija pač premočne »karte«, zato uradna češka politika ni mogla podpreti jugoslovanskih zahtev in želja v celoti.⁶⁴ Najbrž je podobno menil tudi za koridor. Kljub temu pa je češka in tudi jugoslovanska politika nanj še zmeraj računala, čeprav se je »ententa« že konec februarja opredelila proti koridorju.⁶⁵ Na seji ljubljanskega mestnega sveta je župan Ivan Tavčar v svečanem nagovoru ob Masarykovi 70-letnici še marca izrazil željo, da bi se koridorska povezava čim prej uresničila in da bi skupna meja povezala Jugoslavijo in Češkoslovaško. Posebno izjavo o nujnosti koridorja so konec marca sprejeli tudi v narodni skupščini v Pragi, v praškem časniku *Národní listy* pa je izšel obsežen članek z načrtom koridorja.⁶⁶

A vprašanje koridorja je v Versaillesu konec marca »padlo v vodo«. Češkoslovaška politika, ki si je najbolj vneto prizadevala za koridor, je lahko med zavezniki upala le na podporo Francije (ki je hotela oslabiti Nemčijo), medtem ko mu je Italija (čeprav je med vojno podpirala Čehe in Slovake) odkrito nasprotovala (na drugi strani so bile Velika Britanija in Združene države Amerike do tega vprašanja

⁶⁰ Bekić, *Die Entstehung*, str. 41, 44, 50, 71–72; prim. Dejmek, Edvard Beneš, str. 236–237; Čapka, *Versailleska mirová konference*, str. 12–13; Suppan, *Die Aussenpolitik*, str. 29; glej tudi *Pražske noviny*, 7. 2., 8. 2. 1919.

⁶¹ Dejmek, Kolář (eds.), *Československo*, str. 157.

⁶² Klabjan, *Oblikovanje*, str. 286; prim. Dolnozemský Slovák, 15. 3. 1919.

⁶³ Zupanič, *Podsekcija*, str. 86–89.

⁶⁴ Keršič-Svetel, *Česko-slovenski stiki*, str. 237–238; Klabjan, *Oblikovanje*, str. 288.

⁶⁵ *Slovenec*, 23. 2. 1919.

⁶⁶ Povzeto po Keršič-Svetel, *Česko-slovenski stiki*, str. 238–239; prim. *Slovenski narod*, 31. 3. 1919.

več ali manj indiferentne).⁶⁷ Tako je komisija za češkoslovaške zadeve 12. marca v poročilu povzela svoje sklepe in jih predala centralni teritorialni komisiji (na jugoslovanski strani koridor kot tak niti ni prišel na dnevni red; o njem je bežno tekla beseda le konec februarja, ko je »Svet desetih« razpravljal o jugoslovanskih mejah),⁶⁸ ta pa je 25. marca zavrnila vsakršno možnost glede oblikovanja koridorja, vprašanje gospodarske povezave med Češkoslovaško in Kraljevino SHS pa prenesla na komisijo za internacionalizacijo železnic in vodnih poti.⁶⁹ »Amerikanci so bili prvotno na etnografskem stališču, Angleži so opozarjali na nevarnost takozvanega koridorja v vojaškem oziru, italijanska delegacija pa je odklonila vsako tako zahtevo, ker je menila, da bi v bodočnosti škodovalo italijanskim interesom, ako bi bili sosedi z Jugoslovani. Edino le Francija je zastopala naše stališče in ga podpirala. Zlasti francoski vojaški krogi so spoznali važnost našega sosedstva z Jugoslovani. S takimi okoliščinami je bila rešitev vprašanja koridora že v komisiji pokopana. Navzlic temu je vrhovni svet razmotrival to vprašanje, vendar pa ga je odklonil.«⁷⁰ Dejstvo je, da je koridor na konferenci »trčil« ob kopico pomembnejših problemov, tako da mu »kreatorji« novega evropskega zemljevida (ki tudi niso bili najbolj naklonjeni veliki slovanski teritorialni povezavi) niso namenili prevelike »pozornosti«.⁷¹

»Manifestacije« glede koridorja pa so se kljub njegovi »izgubi« predvsem na češkoslovaški strani še pojavljale. Tako so *Národní listy* aprila upali, da pride koridor »zopet na dnevni red, ko se bo mirovna konferenca bavila s problemi velikih prometnih vprašanj. Mi moramo našim prijateljem v Parizu razjasniti, da je ureditev koridorja brezpogojno potrebna za nemoteni razvoj srednjeevropske trgovine, istočasno pa moramo poudariti, da ne stavljamo nikakih pretiranih zahtev, da mora biti koridor širok 80 kilometrov, ker bo zadoščala širina 30 do 40 kilometrov.«⁷² Češki državni tajnik dr. Jan Semerád je v aprilski številki praške Jugoslavije objavil članek, v katerem se je »po svojem prepričanju« zavzel za rešitev italijansko-jugoslovanskega spora v jugoslovansko korist v celoti, tudi za vzpostavitev ozemeljskega koridorja med Češkoslovaško in Jugoslavijo, saj je opozarjal, da bo brez njega Češkoslovaška že čez nekaj let padla v nemško interesno sfero.⁷³ Še sredi maja so na shodu v praških Vinohradyh razpravljali »o pomenu Adrije, o važnosti koridorja in izrazili željo, da bi Čehi z Jugoslovani povsod, kjer se stikajo češki in jugoslovanski interesi, nastopali kot organična celota. /.../ Čehi in Jugoslovani so skupaj trpeli, se bojevali, skupaj zmagali, naj tudi skupaj delajo in dalje živijo.«⁷⁴ V tem kontekstu je razmišljal tudi Odon Pára, ki je menil, da je treba pri bodoči češkoslovaško-jugoslovanski povezavi gospodarski komponenti dodati še

⁶⁷ Prim. Beneš, Kramář, *Československá zahraniční politika*, str. 18.

⁶⁸ Zupanič, Podsekcijska, str. 89; prim. Pražske noviny, 25. 2. 1919.

⁶⁹ Bekič, *Die Entstehung*, str. 54.

⁷⁰ *Slovenski narod*, 2. 10. 1919.

⁷¹ Prim. Bekič, *Die Entstehung*, str. 74–78.

⁷² *Slovenski narod*, 14. 4. 1919.

⁷³ Keršič-Svetel, *Češko-slovenski stiki*, str. 238–239.

⁷⁴ *Slovenec*, 18. 5. 1919.

vojaško.⁷⁵ Podobno mnenje je delil še na srečanju praške trgovsko-obrtne zbornice 20. julija, kjer so udeleženci razpravljali predvsem o gospodarskem sodelovanju z Jugoslavijo in zavzeli enotno stališče o nujnosti koridorja.⁷⁶

Na Slovenskem je bila situacija bolj »umirjena«. Ker se zdi, da je bila »želja« jugoslovanske politike glede koridorja nasploh nekoliko manjša kot na Češkoslovaškem, ne preseneča, da je tudi slovensko časopisje zavzemalo vse bolj realna stališča. »Gotovo je nepojmljivo, da smo pred letom dni še vsi govorili 'od Balta do Jadrana' in o koridorju med Čehoslovaško in Jugoslavijo; da pa danes o tem sploh ne čujemo več, da še niti zveze s Čehoslovaki nismo uresničili, da danes o kakem koridorju med Čehoslovaki in Jugoslovani sploh ne sanja več nikdo. Koridor ni bil jugoslovanska iznajdba, tudi za Jugoslovane ni življenskega pomena, ni bil pri nas nikdar preveč popularen, ker pregloboko reže v narodnostni princip, ki je naš glavni branik in torej ni čudo, da smo mi nanj lažje pozabili nego Čehoslovaki.«⁷⁷

* * *

Čeprav je bilo vprašanje koridorja (predvsem na češkoslovaški strani) aktualno še vse do jeseni 1921, je bilo vseh tozadevnih (realnih) upov dejansko konec s Saintgermainsko pogodbo septembra 1919. Namesto tega sta Češkoslovaška in Jugoslavija že avgusta 1920 ustanovili Malo antanto (tej se je naslednje leto pridružila Romunija), ki je bila ustanovljena predvsem iz strahu pred revanšizmom v vojni poraženih držav. S to politično-obrambno zvezo, ki jo je v nadaljevanju podpirala Francija, sta tako Češkoslovaška kot Jugoslavija ubrali nekoliko drugačno pot, kot bi jo z ustanovitvijo koridorja, prav tako pa je odločitev velesil vplivala tudi na samo podobo Srednje Evrope.⁷⁸

Viri in literatura

Viri

Objavljeni viri

Seton-Watson H., Seton-Watson C., Boban L., Gross M., Krizman B. and Sepic D. (ed.): *R. W. Seton-Watson and the Yugoslavs: Correspondence 1906–1941 (I, II)*. London, Zagreb 1976.

Arhivski viri

Archiv Ministerstva zahraničních věcí

II/5, Pařížský archiv, kniha č. 54, Mírová konference v Paříži, Různé: Věci hospodářské, kulturní, sociální, politické, vojenské, Korridor.

⁷⁵ Prim. njegov članek v Národní listy, 18. 5. 1919; prim. tudi Pára, Naše spojení.

⁷⁶ Archiv MZV, II/5, Pařížský archiv, kniha č. 54, Mírová konference v Paříži, Různé: Věci hospodářské, kulturní, sociální, politické, vojenské, Korridor, 5199–5234, Československá mírová delegace v Paříži, 5203 (Porada o hospodářských stycích s Jugoslavií).

⁷⁷ Slovenski narod, 24. 7. 1919.

⁷⁸ Bekič, Die Entstehung, str. 84–90.

II/6, Politické zprávy, Jugoslavie, Záhřeb 1918–1919, Čsl. konsulát, Zprávy politické, 1918–1920, Memorandum o teritoriálním spojení Jihoslovanského statu s Československou republikou.

Časopisni viri

Slovenski narod, 1918–19.

Slovenec, 1918–1919.

Pražske noviny, 1919.

Národní listy, 1919

Jutro, 1937.

Internetni viri

Liste der historischen Komitate Ungarns - Wikipedia, https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_historischen_Komitate_Ungarns

KlimoTheca :: Köuml;nyvtáacute;r, http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06042201/0_0_3_pg_22.html

Tuma, Ferdinand Lev (1883–1961) - Slovenska biografija, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi732523/>

Literatura

Bekić Janko: *Die Entstehung der Ersten Tschechoslowakischen Republik und die Pläne zur Errichtung eines »Slawischen Korridors«*. Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Philosophie aus der Studienrichtung Geschichte eingerichtet an der Universität Wien. Dunaj 2006.

Beneš Edvard, Kramář Karel: *Československá zahraniční politika. Dvě řeči pronesené v Národním shromáždění dne 30. září 1919*. Praga 1919.

Beneš Edvard: *Práce a zápasy po boku TGM. Vzpomínky 1910–1947* (k vydání připravil Karel Novotný). Praga 2000.

Chervin Arthur: *De Prague a l'Adriatique. Considérations géographiques, ethniques et économiques sur le territoire (Corridor) faisant communiquer les Tchèques avec les Yougoslaves*. Pariz 1919.

Cvirn Janez, Melik Vasilij, Nečak Dušan (ur.): *Mojega življenja pot. Spomini dr. Vladimira Ravniharja*. Ljubljana 1997.

Čapka František: *Versailleska mirová konference a Československo*. Brno 1999.

Dejmek Jindřich, Kolář František (eds.): *Československo na pařížské mírové konferenci 1918–1920*. Praga 2001.

Dejmek Jindřich: *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata*. Praga 2006.

Hanak Harry: The New Europe, 1916–1920. V: *The Slavonic and East European Review*, 1961, str. 369–399.

Hladký Ladislav: Masarykovy problémy s Jihoslovany. V: *Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty* (Šesták Miroslav, Voráček Emil eds.). Praga 2000, str. 293–299.

Keršič-Svetel Marjeta: Česko-slovenski stiki med svetovnima vojnama (1. del). V: *Zgodovinski časopis*, 1995/2, str. 231–258.

Klabjan Borut: Oblikovanje jugoslovanskih meja. T. G. Masaryk in vprašanje italijansko-jugoslovanske meje po prvi svetovni vojni. V: *Jugoslavija v času. Devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države* (ur. Bojan Balkovec). Ljubljana 2009, str. 277–289.

Klabjan Borut: Razdelitev železniškega omrežja v Srednji Evropi po prvi svetovni vojni: vloga železniških povezav med Trstom in Češkoslovaško. V: *Acta Histriae*, 2008/3, str. 297–314.

- Klimek Antonín: *Jak sa dělal mír roku 1919*. Praga 1989.
- Krejčí Oskar: *Geopolitics of the Central Europe Region: The View from Prague and Bratislava*. Bratislava 2005.
- Lakatoš Josip: *Jugoslavija u svjetlu statistike*. Zagreb 1919.
- Lipušček Uroš: Masaryk-Wilson in slovensko narodno vprašanje med prvo svetovno vojno. V: *Anthropos*, 2007/3–4, str. 381–414.
- MacMillan Margaret: *Mirotnorci: šest mesecev koji su promijenili svijet*. Zagreb 2008.
- Masaryk T. G.: *L'Unité Yougoslave: manifeste de la jeunesse Serbe, Croate et Slovène réunie*. Pariz 1915.
- Masaryk T. G.: *Nová Evropa*. Brno 1994.
- Masaryk T. G.: *Svetovna revolucija: za vojne in v vojni 1914–1918. Spomini in razmišljanja*. Ljubljana 1936.
- Masaryk T. G.: *Válka a revoluce I. Články – Memoranda – Přednášky – Rozhovory 1914–1916*. Praga 2006.
- Pára Odon: *Naše spojení s Jugoslavií*. Praga 1919.
- Pichlík Karel: T. G. Masaryk proti německé střední Evropě. V: *Masarykova idea československé státnosti ve světle kritiky dějin: sborník příspěvků* (ur. Jaroslav Opat, Josef Tichý). Praga 1993, str. 43–49.
- Samson Ivo: T. G. M. a nová Európa. Geopolitický portrét T. G. Masaryka. V: *Masarykova idea československé státnosti ve světle kritiky dějin: sborník příspěvků* (ur. Jaroslav Opat, Josef Tichý). Praga 1993, str. 50–55.
- Seton-Watson Robert William: *Masaryk in England*. Cambridge, New York 1943.
- Soubigou Alain: *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praga, Litomyšl 2004.
- Stanojević Stanoje (ur.): *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*. Knjiga 2 (I–M). Zagreb 1926.
- Suppan Arnold: Die Aussenpolitik der ersten Tschechoslowakischen Republik aus Wiener Sicht. V: *Edvard Beneš und die tschechoslowakische Aussenpolitik 1918–1948* (Arnold Suppan, Elisabeth Vyslonzil hrsg.). Frankfurt 2002, str. 15–82.
- Suppan Arnold: *Jugoslawien und Österreich 1918–1938. Bilaterale Aussenpolitik im Europäischen Umfeld*. Dunaj, München 1996.
- Šorn Jože: *Slovensko gospodarstvo v poprevratnih letih 1919–1924* (ur. Neven Borak, Žarko Lazarević). Ljubljana 1997.
- Vranješ-Šoljan Božena: Pitanje takozvanog gradišćanskog koridora. Hrvatsko gledište. V: *Radovi*, vol. 25. 1992, 73–84.
- Vranješ-Šoljan Božena: T. G. Masaryk i nova Europa nakon Prvoga svjetskog rata. V: *Radovi*, vol. 37, 2005, str. 213–231.
- Zupanič Niko: Podsekcija jugoslovenske Etnografske sekcije na konferenci mira v Parizu 1919 za slovensko-nemško mejo, za Prekmurje in čehoslovaško-jugoslovanski koridor. V: *Etnolog: glasilo Etnografskega muzeja v Ljubljani*, 1928/2, str. 86–89.
- Zwitter Fran: *Nacionalni problemi v habsburški monarhiji (s sodelovanjem Jaroslava Šidaka in Vase Bogdanova)*. Ljubljana 1962.

SUMMARY

On the History of the Czechoslovakian-Yugoslav Corridor (The Czech-Slovene Point of View)

Filip Čuček

Naturally, plans regarding the transformation of the dual monarchy were present even before World War I. In connection with the Slavic federation that was advocated by the leader of the Young Czechs Karel Kramář, an idea of a corridor that would territorially link (at that point still two non-existent states) Czechoslovakia and Yugoslavia emerged. The idea came into being most probably during his talks with Vsevolod Svatkovski, a Russian journalist, the correspondent to the newspaper *Novoe Vremja* in Vienna and commissioner of the Russian Ministry of Foreign Affairs. During the war, the idea was “fervently” spread by Professor Tomáš G. Masaryk who was quick to understand that Austria-Hungary must be broken into pieces. Unlike the initial plans and as early as in 1915, Masaryk counted on the unification of the (Habsburg) South Slavs with Serbia, whereby he attributed Serbia the “Piedmont” role. In this context, he came up with a sort of “cordon sanitaire” or a Slavic block of new states that would divide the natural anti-Slavic allies Germans and Hungarians and weaken the German pressure towards the East.

The idea of the corridor (that would link Czechoslovakia with Yugoslavia in terms of transport and economy, provide a connection to Poland, build the ports in Rijeka and Trieste, and prevent the German-Hungarian supremacy in Central Europe) had been maturing also among both Czech and Yugoslav politicians (among the latter Ante Trumbić, the President of the Yugoslav Committee, was rather sceptical; in his opinion, the corridor would ruin the national principle and would be as such repeatedly used by Germans and Hungarians as a stumbling block) up to the end of the war, when it became quite “popular”. However, based on the Italian penetration as far as Logatec (in November 1918) the situation became rather complicated, forcing Masaryk to act in an extremely cautious manner due to the good relations between Italy and Czechoslovakia. The foreground of the Czechoslovakian-Yugoslav relations was certainly occupied by the question of the Treaty of London and the formation of new borders, nevertheless, the Czech gave priority to the Italian interests.

In January 1919, a peace conference was held in the suburbs of Paris that had to reshape completely the (central) European space. The United States of America, Great Britain, France and Italy had much say in the conference, however, their standpoints and goals varied. Wilson was not fond of Italy due to its considerable territorial demands. The USA leaned on Wilson’s points and advocated for the League of Nations. Great Britain aimed for balance of powers in Europe, France wished for a weakened Germany (Russia that was in the middle of the civil war was eliminated from the negotiations). In this atmosphere, demands of “small” nations (if not suitable for the policy of the Big Four) were put on hold. One of these aspirations was the formation of the Czechoslovakian-Yugoslav corridor that was sought after by the Czechoslovakian and the Yugoslav side. The corridor was planned in the western part of Transdanubia and would have cut through four Hungarian counties (Moson, Sopron, Vas and Zala). It aimed to cut off Germanism from Central and Eastern Europe, isolate Hungarians (the division of Germans and Hungarians or prevention of a possible restoration of Austria-Hungary) and unite the Northwest and South Slavs. Despite the considerable activity of the Czechoslovakian and Yugoslav delegations the question of the corridor was “thrown overboard” in March.

ISSN 0350-5774

ZČ | Ljubljana | 70 | 2016 | št. 1-2 (153) | str. 1-282